

Литвиненко А. І. Актуальні проблеми розвитку вітчизняної музичної регіоналістики / А. І. Литвиненко // «Тенденції і перспективи розвитку світового хореографічного і музичного мистецтва» // Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції: – Полтава : Вид-во Полтавський державний педагогічний університет ім. В. Г. Короленка, 2013. – 33–36.

УДК 78.03 (477) +130.2+316.7

А.І. Литвиненко, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри культурології Полтавського національного педагогічного університеті імені В. Г. Короленка, докторант Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МУЗИЧНОЇ РЕГІОНАЛІСТИКИ

Сформульовано актуальні проблеми розвитку музичної регіоналістики на матеріалі джерел української фольклористики та музикознавства.

Ключові слова: регіоналістика, фольклористика, історичне музикознавство, мистецтво Полтавщини.

У процесі розвитку наукової думки на початку ХХ століття, здійснювалися спроби осмислення української культури як цілісного явища в загальнослов'янському контексті. Саме тоді вчені вперше звернули увагу на розмаїття особливостей культури й мистецтва різних регіонів України.

На зламі ХХ-ХХІ століть ключові питання національної самобутності актуалізувалися по-новому. Нині спостерігаємо спалах зацікавленості не лише загальноукраїнськими, а й суто регіональними проблемами у різних сферах. Широкий спектр сучасних регіональних досліджень спрямований на вибудову “живої історії” на мемуарній літературі й архівних джерелах [6].

Традиційно найяскравіше питання музичної регіоналістики вирішувалися у фольклористиці. Дослідження музичного фольклору розпочалося у романтичну добу, а практика запису народних пісень та їх мелодій – ще раніше, у XVI столітті [ЗПомилка! Джерело посилання не знайдено.; 4, ч. 2, с. 36.]. Наукове опрацювання зібраних матеріалів уперше здійснили російський митець Микола Львов, автор передмови до першої музично-теоретичної праці з фольклористики “Собрания народных русских песен” Іван Прач, етнограф Микола Цертелєв, а також історик і філолог Михайло Максимович – фактично засновник української фольклористики. У збірнику М. Цертелєва “Опыт собрания старинных малороссийских песней”, який став першим друкованим виданням українських пісень, більшість дум записані на Полтавщині, де він народився (Хорол) і працював [4].

Увага науковців до фольклору окремих регіонів України поступово зростає у 70–80-х роках XX століття, й особливо – після здобуття Україною державної незалежності. Публікується низка збірників фольклору з Лемківщини, Сумщини, Буковини, Тернопільщини, Гуцульщини [8].

Особливий інтерес серед фольклористів-збирачів становило й народне мистецтво Полтавщини. Ще у середині XIX століття було опубліковано “Собрание малороссийских народных песен” у двох частинах Алоїза Єдлічки. У четвертому томі “Трудов этнографической-статистической экспедиции в Западно-Русский край” вміщено опис весілля, записаний П. Чубинським (текст) та М. Лисенком (мелодії) у Борисполі Переяславського повіту, який на той час був адміністративно-територіальною частиною Полтавщини. У цьому ж містечку М. Лисенко записав також і 22 інструментальні мелодії. Згадаймо також експедиції Є. Ліньової 1904 та 1912 років з участю О. Маслова, Б. Підгорецького, М. Янчука. Опубліковані результати цих експедицій були оцінені неоднозначно і викликали справжню дискусію у колі фольклористів-науковців.

У середині та другій половині XX століття вивчення мистецтва Полтавщини – особливо пісенного і хореографічного – триває й активізується

насамперед завдяки місцевим дослідникам. Зокрема, на початку 90-х у світ виходить збірка, упорядкована Михайлом Фісуном, – близько двохсот зразків народної творчості, записаних на Полтавщині [9].

В умовах незалежної України все частіше звучить думка про необхідність залучення регіонального музичного матеріалу, зокрема фольклору до навчального процесу, спостерігається поступове збільшення питомої ваги досліджень, присвячених проблемам фольклорного мистецтва регіонів України.

Ідеться навіть про доцільність побудови тих чи інших навчальних курсів винятково на фольклорному матеріалі регіону. Так, 2003 року полтавський музичний діяч Григорій Левченко опублікував підручник із сольфеджіо, який сформовано з фольклорних пісенних зразків Полтавщини із власних записів та інших митців-фольклористів [5].

Величезне значення для розвитку української народної хореографії мала фольклористична та збирацька діяльність полтавського хореографа і постановника Ніни Уварової. Левова частка зібраного й опрацьованого нею матеріалу була втілена у власній народно-сценічній практиці. Чотири сценічні варіанти найяскравіших народних хореографічних номерів Уварової у запису українського хореографа Кима Василенка видані окремою збіркою.

В історичному музикознавстві дослідження регіонів України започатковано Миколою Грінченком. Першими ґрунтовними працями українського музикознавця стали обидві “Історії української музики”. Спираючись передусім на праці М. Грушевського, М. Грінченко поділяв усю Україну на степову (чорноземну) та лісову (нечорноземну). На думку вченого, саме ці ландшафтні чинники спричинили суттєві відмінності у розвитку культури українських територій. Колонізація іноземними державами чорноземної території спричиняла численні дифузні процеси у розвитку української культури. Нечорноземна Україна, за М. Грінченком, була більш консервативною, й тому там збереглися “ті оригінальні риси культури

українського народу, які в інших умовах могли б загинути (Буковина, Прикарпаття, частина Чернігівщини)” [2, арк. 116–117].

Водночас, в цілому М. Грінченко й український музичний фольклор, і професійну музику не розглядав за регіональними ознаками. Винятком є лише кобзарське мистецтво. Слідом за Ф. Колесою та К. Квіткою, описуючи полтавську і харківську школи, М. Грінченко наголошував на стильових відмінностях кожної з них. Вербальна (лебійська) мова кобзарів, якою користувалися співці різних регіонів України, також змінювалася залежно від регіону.

У працях наступних років (Історія української дожовтневої музики (за ред. О.Я. Шреєр-Ткаченко; Історія української музики: в 6 тт. : під ред. М. Гордійчук; Корній Л. Історія української музики: у 3-х ч.) українська музика теж розглядається цілісно, без поділу на окремі регіони. Як і у М. Грінченка, виокремлювалася лише культура Західної України.

Не була винятком і праця українського музикознавця Андрія Ольховського. Автор пропонує власну концепцію історії української музики, подаючи її як цілісне явище в історичному та загальнокультурному контекстах. Історія української музики у тлумаченні А. Ольховського – це насамперед історія національної музики, яка мусить відповісти на запитання “якою мірою і якими засобами вона розкриває творче самовизначення народу, а разом з цим і якою мірою доповнює, поглиблює скарбницю світової музичної культури” [7, с. 34]. Навіть у розділах про розвиток української народної музики А. Ольховський не вдається до розгляду відмінностей фольклору різних регіонів. Лише (слідом за М. Грінченком) окремим розділом виділяє музичну культуру Західної України, досліджуючи її пісенний фольклор як один із “найбільш своєрідних регіональних варіантів української народної пісні” [7, с. 97].

Як бачимо, в контексті фольклористики й музикознавства питання регіоналістики розроблялися поступово. Перші дослідження зосереджувалися на виявленні національних ознак окремих регіонів, здатних вирізнити

українську культуру з-поміж інших національних культур й охарактеризувати її як цілісний феномен.

Нині музична регіоналістика перебуває на шляху концепційного становлення й активно розвивається у міждисциплінарному руслі культурології. Формуються методологічні засади галузі, традиційними стають проведення наукових конференцій, створюються нові осередки регіональних досліджень, діяльність яких спрямована на вивчення історії, культури й мистецтва рідного краю.

Література

1. Восточнославянская ономастика. – М. : Наука, 1979. – 186 с.
2. Грінченко М. О. Історія української музики : Рукопис. – ІМФЕ ім. М. Рильського (Київ). – Фонд М. Грінченка. – Ф. 36. – Од. зб. 139/І–ІІІ. – 1062 арк.
3. Іваницький А. І. Українська музична фольклористика (методологія і методика): Навчальний посібник. – К. : Заповіт, 1997. – 392 с.
4. Корній Л. Історія української музики: У 3 ч. – К. ; Нью-Йорк : М. П. Коць, 1998–2001.
5. Левченко Г. С. Сольфеджіо на основі народних пісень Полтавщини: Посібник для музично-педагогічних навчальних закладів. – Полтава : ПДПУ ім. В. Г. Короленка, 2003. – 144 с.
6. Маркова О. Культуротворчі аспекти музичної україністики і музикознавчі традиції Одеси // Українське музикознавство. – Київ, 2000. – Вип. 29. – С. 47–53.
7. Ольховський А. Нарис історії української музики / Ред., вступ. стаття, комент. Л. П. Корній. – К. : Муз. Україна, 2003. – с.
8. Пісні Буковини / Записи А. Ф. Яківчука, розшифровка К. А. Смаля. – К., 1990; Пісні Сумщини / Фольклорні записи В. В. Дубравіна. – К., 1989; Пісні Тернопільщини. Пісенник / Упоряд. С. Стельмашук, П. Медведик. – К., 1993; Сабан Л. С. Народні танці // Гуцульщина. Історико-етнографічне дослідження / Ред. кол.: Ю. Г. Гошко та ін. – К., 1987; Сабан Л. С. Чардаш у долині ріки Уж

на Закарпатті // Друга конференція дослідників музики червоноруських (галицько-володимирських) земель / Упоряд. Б. Луканюк. – Львів, 1991; Українські народні пісні з Лемківщини. Зібрав О. Гижа. – К., 1972.

9. Пісня – невмируще джерело / Упорядник М. Фісун. – Полтава, 1991.